

УДК [327(438:100):32.019.5:323.39]"1997/2001"
DOI: 10.33402/ukr.2023-38-171-189

Олег ПІХ

*кандидат історичних наук
старший науковий співробітник*

*відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>*

*ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAD-4632-2020>
e-mail: olpikh@gmail.com*

СХІДНИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ЇЇ ПРОВІДНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ (1997–2001)

Встановлено, що у другій половині 90-х років ХХ – на початку ХХІ ст. у Польщі поряд із проведенням ґрунтовних суспільно-політичних реформ і становленням демократичної політичної системи тривав процес інституційного оформлення євроатлантичної та європейської інтеграції.

Водночас спостережено, що східний вектор польської закордонної політики, який хоча й мав вагоме значення з погляду її національних інтересів і від реалізації завдань якого частково залежала успішність євроінтеграційної складової, проте все ж залишався на другорядних ролях не лише в контексті приєднання до НАТО і ЄС, а й порівняно з відносинами зі США, державами Веймарського трикутника і партнерами Республіки Польща з Вишеградської групи. Також зазначено, що важливими складовими польської політики на східних кордонах стало формування в цього регіоні зони стабільності й безпеки, розвиток торгово-економічних зв'язків, вирішення проблем транскордонної співпраці та перетину кордонів громадянами, забезпечення прав польської меншості тощо.

Констатовано, що правоцентристські сили, які пройшли до парламенту ІІІ каденції, були переконані в необхідності збереження незалежності України задля безпеки Польщі та водночас акцентували на неприпустимості спроб Росії відновити сферу свого впливу після розпаду СРСР. Зазначено, що в їхньому баченні Польща після вступу до НАТО і наближення до ЄС мала допомагати утвердженню у східних сусідів демократичних стандартів і виступати адвокатом держав на Сході в їхньому прагненні стати членами цих організацій, тоді як ліві політичні сили здебільша наголошували на потребі формування однаково добрих відносин зі всіма східними сусідами. Зауважено, що лівоцентристи вважали, що, попри політичні розбіжності в польсько-російських стосунках, запорукою партнерства мало би стати позбавлення польської політичної еліти ідеологічних та історичних стереотипів і спрямування зусиль на розширення торгово-економічних та культурних зв'язків між двома державами.

Ключові слова: Польща, Росія, Україна, Білорусь, НАТО, ЄС, східна політика Польщі, українсько-польські відносини, польсько-російські відносини, партійна система, польські політичні партії, політичні еліти, політичний дискурс.

Упродовж другої половини 90-х років ХХ ст. у Польщі активно тривав процес внутрішньої трансформації. Становлення демократичного режиму, що виявилось у проведенні ефективних соціально-економічних реформ, реформуванні адміністративно-територіального устрою, формуванні сталої політичної системи, доповнювалося і стимулювалося чітко визначеним європейським та євроатлантичним векторами зовнішньої політики, які потребували адаптації законодавства до стандартів демократичного світу. Водночас Захід надавав польській владі економічну, політичну й інституційну допомогу, що полягала у формуванні інструментарію демократичних перетворень задля відкриття країні перспектив майбутньої інтеграції до західних економічних, політичних і військових структур.

Мета статті – проаналізувати формування зовнішньої політики Польщі, зокрема її східного вектора, у розрізі програм і поглядів на проблему провідних польських політичних сил у 1997–2001 рр.

Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили польські дослідники: Аркадіуш Кравцевич (Arkadiusz Krawcewicz) (Krawcewicz, 2014a, 2014b, 2018), Мірослав Габовський (Miroslaw Habowski) (Habowski, 2013, 2017) – програми і погляди польських політичних еліт щодо східної політики Республіки Польщі (РП), а також головні проблеми у відносинах зі східними сусідами. Аркадіуш Левандовський (Arkadiusz Lewandowski) (Lewandowski, 2016) проаналізував функціонування частини правоцентристських політичних сил у контексті формування партійно-політичного простору Польщі. Внутрішньополітичну демократичну трансформацію Польщі в 90-х роках ХХ ст., зокрема особливості еволюції партійно-політичної системи, нормативно-законодавчі зміни й урядову політику досліджували І. Задорожний (ім'я не встановлено) (Задорожний, 2009; Задорожний, 2010), Леонід Зашкільняк і Микола Крикун (Зашкільняк, Крикун, 2002), Юрій Нечипоренко (Нечипоренко, 2013), Тетяна Срібна (Срібна, 2012), Валентин Балюк (Walenty Baluk) (Baluk, 2021).

Джерельну основу дослідження становлять стенограми засідань Сейму РП, із яких почерпнуто цінні дані щодо бачення польськими парламентарськими партіями та їхніми провідними діячами розвитку зовнішньої політики Польщі. Значний інтерес становлять також опубліковані документальні матеріали виборчих програм польських партій і щорічних виступів у парламенті міністрів закордонних справ, де представлені основні засади урядової діяльності в зовнішній політиці.

У другій половині 90-х років ХХ ст., після запрошення Польщі на Мадридському саміті Організації Північноатлантичного договору (НАТО) 8–9 липня 1997 р. (Deklaracja madrycka...) й отримання протоколу про вступ до альянсу 16 грудня, на завершальному етапі перебував процес приєднання до Північноатлантичного альянсу, що закінчився ратифікацією 17 лютого 1999 р. Північноатлантичного договору Сеймом Республіки Польща (Uchwała Senatu) та його підписання 18 лютого президентом Александром Квасневським (Aleksander Kwaśniewski). Отримання політичних гарантій офіційною Варшавою від Європейського Союзу (ЄС) щодо майбутнього членства за виконання політичних та економічних умов сприяли швидкому просуванню країни на цьому шляху, який вона пройшла від 1991 р. – часу здобуття статусу асоційованого

члена. Вже 16 липня 1997 р. Єврокомісія представила висновки про заявку Польщі на членство у ЄС, на підставі якої було прийнято рішення про початок офіційних переговорів із польським керівництвом про вступ до цієї організації. Переговори між Польщею та ЄС розпочалися 31 березня 1998 р., а у 2002 р. увійшли у фазу прийняття остаточних рішень, які закінчилися офіційним приєднанням РП до ЄС 1 травня 2004 р. (Демчишак, 2015, с. 14).

Головним елементом внутрішньополітичних змін стало прийняття 1997 р. нової Конституції РП. Тривалий час Польща жила за перехідною т. зв. Малою Конституцією, ухваленою у жовтні 1992 р., яка діяла до травня 1997 р. У січні 1997 р. Конституційна комісія схвалила проєкт Основного закону, 2 квітня його прийняли Національні збори, 25 травня на загальнонаціональному референдумі 52,7 % тих, хто проголосував, підтримали відповідну редакцію Конституції, що завершило конституційний процес оформлення політико-владної системи у країні. Загалом прийняття конституційного акта пришвидшило процес суспільно-політичних реформ у РП, сприяло подальшій демократизації державно-політичної системи.

Конституція 1997 р. підтримала принцип поділу влади, водночас встановивши її баланс. Якщо в попередній період виникали розбіжності, зокрема у трактуванні того, кому належать повноваження здійснювати провадження зовнішньою політикою, то в новому Основному законі саме прем'єр-міністр (Голова Ради Міністрів) формує політичний центр виконавчої влади на чолі з Радою Міністрів, яка забезпечує виконання законів, координує та контролює роботу органів урядової адміністрації, забезпечує внутрішню і зовнішню політику країни (Срібна, 2012, с. 10). Так, відповідно до ст. 146, уряд проводить зовнішню політику РП та в межах і на умовах, визначених Конституцією та статутами, гарантує зовнішню безпеку держави, здійснює загальне керівництво у сфері відносин з іншими державами та міжнародними організаціями (п. 4, пар. 9), укладає міжнародні договори, що потребують ратифікації, та затверджує і припиняє дію інших міжнародних договорів (п. 4, пар. 10). Розмитість формулювання цих положень раніше давало змогу президенту Лехові Валенсі (Lech Wałęsa) нав'язувати прем'єр-міністрові своїх кандидатів у т. зв. президентські міністерства (Nabowski, 2013, s. 115). Ст. 126 Конституції РП покладає на Президента завдання щодо забезпечення дотримання Конституції, суверенітету й безпеки держави, недоторканості та неподільності її території. Водночас, попри те, що ст. 133 наділила цей орган влади деякими функціями в зовнішніх зносинах, Конституційний трибунал РП чітко визначив, що Президент РП не має повноважень, згідно з положеннями Конституції, «самостійно проводити зовнішню політику» і конституційна функція (роль) «верховного представника РП» не означає покладення на нього функції «проведення зовнішньої політики» (Nabowski, 2013, s. 116). Відзначає, що в Польщі президент завдяки особистому авторитету та певним харизматичним якостям або сукупності внутрішніх політичних чинників може бути потужним гравцем на політичній сцені (як приклад, обраний із 1995 р. по 2005 р. президент А. Квасневський) (Срібна, 2012, с. 11).

Значні повноваження було покладено на нижню палату парламенту (Сейм), якому, крім звичних законодавчих, було надано й контрольні функції щодо Ради Міністрів (Нечипоренко, 2013, с. 365). На практичне формування системи влади в Польщі, як і в попередні періоди, значний вплив мали політичні сили у країні (право формування уряду, за політичною традицією, доручено лідеру тієї політичної партії або партійній коаліції, яка перемогла на виборах і здобула більшість депутатських мандатів).

Так, вплив на зовнішню політику політичні партії та блоки здійснюють через формування Кабінету Міністрів і затвердження програми урядової діяльності (зокрема й головних напрямів зовнішньої політики уряду), звітності про її виконання. Необхідно також наголосити, що в Польщі Конституція не передбачає створення спеціального інституту парламентської коаліції – уряду необхідно лише отримати вотум довіри від Сейму, що забезпечує можливість функціонування уряду парламентської меншості, згладжує наслідки парламентських криз для країни (Задорожний, 2010, с. 177). Зокрема, так відбулося 2000 р., коли розпалася правоцентристська коаліція й уряд Єжи Бузека (Jerzy Buzek) працював рік як уряд меншості.

Закінчення роботи над новою Конституцією збіглося з підготовкою політичних сил до парламентських виборів. Праві та правоцентристські партії, що були розпорошені та мало впливові, почали шукати шляхів для протистояння урядовим силам на чолі зі Союзом демократичних лівих сил (СДЛС) (Sojusz Lewicy Demokratycznej). Лідер Незалежної самоврядної професійної спілки «Солідарність» (НСПС «Солідарність») (Niezależny Samorządny Związek Zawodowy «Solidarność») Мар'ян Кшаклевський (Marian Krzaklewski) у червні 1996 р. закликав партії, створені на базі «Солідарності», до консолідації. До блоку, який він створив, Виборча акція «Солідарність» (ВАС) (Akcja Wyborcza «Solidarność») із часом приєдналися Християнсько-національне об'єднання (ХНО) (Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe), Порозуміння центр (ПЦ) (Porozumienie Centrum), Безпартійний блок підтримки реформ (ББПР) (Bespartyjny Blok Wspierania Reform), Консервативно-народна партія (Stronictwo Konserwatywno-Ludowe) та ін. (загалом близько 40 політичних сил) (Зашкільняк, Крикун, 2002, с. 682).

Парламентські вибори 21 вересня 1997 р. у Польщі відбулися без зміни виборчого закону. За їхніми результатами праві сили на чолі з ВАС (33,8 %, 201 мандат) і ліберальною партією Унією свободи (УС) (Unia Wolności) (13,37 %, 60 мандатів) сформували коаліцію та уряд, який вперше діяв усю каденцію парламенту. Представники панівної у 1993–1997 рр. коаліції СДЛС і ПСП (Польської селянської партії) (Polskie Stronictwo Ludowe) отримали (27,1 %, 164) та (7,31%, 28) відповідно. Останнє прохідне місце з результатом (5,56 %, 6 мандатів) посіла партія правого спрямування Рух відбудови Польщі (РВП) (Ruch Odbudowy Polski) колишнього прем'єр-міністра Яна Ольшевського (Jan Olszewski) (Задорожний, 2009, с. 95). Головою уряду (вже з розширеними повноваженнями відповідно до нової Конституції) став представник ВАС Єжи Бузек, а Міністерство закордонних справ (МЗС) очолив відомий діяч УС Броніслав Геремек (Bronisław Geremek).

У парламенті ВАС була об'єднанням різних правоцентристських груп, які не випрацювали спільного бачення щодо зовнішньополітичних питань. У передвиборчій програмі блоку наголошувалося лише на необхідності формування ефективної системи безпеки держави, інтеграції Польщі до структур НАТО, а також ЄС, заснованої на концепції «Європа батьківщин» (Program Akcji, 1997, s. 270). Також, відповідно до коаліційної угоди з УС, було заявлено про спільні та солідарні дії для проведення узгодженої державної політики. Водночас сторони угоди передбачили, що, зберігаючи власну ідеологічну і програмну ідентичність, вони прагнутимуть консенсусу (Baluk, 2021, s. 104). Однак діяльність парламентської більшості в Сеймі III каденції була нестійкою як через внутрішні протистояння всередині ВАС, так і через непорозуміння з партнерами по коаліції УС. У червні 2000 р. через політичні конфлікти представники УС покинули коаліцію і відповідні міністерські портфелі. Так, зокре-

ма, посаду міністра закордонних справ замість Броніслава Геремека вдруге обійняв Владислав Бартошевський (Władysław Bartoszewski) (вперше обіймав від березня по грудень 1995 р. в уряді Юзефа Олекси (Józefa Oleksy)), який хоч і обраний за списком УС, ніколи її членом не був.

Бачення закордонної політики Польщі новою правоцентристською коаліцією та урядом, зокрема і східного вектора, представив шеф МЗС Б. Герemek на засіданні Сейму 5 березня 1998 р. Він наголосив: «Політика добросусідства з Російською Федерацією (РФ), а також стратегічного партнерства з Україною є непохитною у підході до відносин зі Східною Європою» (Geremek, 2011a, s. 168). За його словами, хоча в Москві час до часу ставиться під сумнів суб'єктність Польщі й інших держав Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), у Варшаві сподіваються, що реалізм у російській політиці візьме гору і це забезпечить нормальні відносини в майбутньому. Підставою для цього мало послужити приєднання РП до НАТО та європейських структур, а також їхня співпраця з Росією, що могло би вивести європейську безпеку на новий щабель і дало б можливість Польщі провадити конструктивну політику в регіоні. В інтересі РП була побудова добрих відносин із РФ, зокрема й через регіональну співпрацю (особливо щодо Калінінградської обл. РФ), формування нових горизонтальних торгово-економічних і культурних зв'язків. Б. Герemek укотре також наголосив, що незалежна Україна має стратегічне значення для РП і її безпеки, а також стабільності в цілому регіоні. Він вказав, що у відносинах з Україною польська влада прагне розширення політичного діалогу, поглиблення економічних зв'язків і надання їй будь-якої можливої допомоги для підтримки її євроінтеграційних процесів. Вагомого значення у польсько-українських відносинах міністр надав подоланню проблем, пов'язаних зі складним історичним минулим, зокрема, на його думку, потрібно було пришвидшити процес із впорядкуванням поховань та інших місць пам'яті. Зазначалося, що польська влада готова продемонструвати добру волю в цих питаннях й очікує на взаємність з української сторони. Щодо Білорусі, Б. Герemek вказав, що Польща прагне утримання двосторонніх економічних, суспільних та культурних зв'язків і не виступає за її ізоляцію. Щоправда, вони залежатимуть від міжнародної ситуації довкола Білорусі, і польський уряд дотримуватиметься рекомендацій ЄС та ОБСЄ (Організації із безпеки і співробітництва Європи) щодо повернення білоруського внутрішньополітичного життя до демократичних стандартів. Польща пропонує й підтримуватиме різні дискусії між білоруською опозицією та владою, на кшталт «круглого столу», для розв'язання наявних проблем (Geremek, 2011a, s. 168–170).

З-поміж сил, які ввійшли до ВАС, найґрунтовніші концепції закордонної політики були представлені у програмах КНП. Партія створена в січні 1997 р. злиттям Консервативної партії (Konserwatywna Partia), на чолі з Александером Галлом (Aleksander Hall), Народно-християнської партії (Stronnictwo Ludowo-Chrześcijańskie), очолюваної Артуром Балашем (Artur Balazs), та деякими членами УС, серед яких були Броніслав Коморовський (Bronisław Komorowski) та Ян Марія Рокіта (Jan Maria Rokita). Під час виборів до польського парламенту у вересні 1997 р. КНП отримала 14 прохідних депутатських місць зі списку ВАС. Перебуваючи у блоці ВАС, вона була налаштована опозиційно до лідера М. Кшаклевського, зокрема серед усіх партій, що ввійшли до ВАС, лише КНП не підтримала кандидатури М. Кшаклевського на пост Президента Польщі 2000 р. (Krawcewicz, 2014b, s. 229).

Представники народно-консервативної течії в основу своїх поглядів поклали ідею, що цілями закордонної політики держави мають бути заходи, які б гарантували безпеку та зміцнення незалежності. Детальніше ці положення розкрито у брошурі «Сучасний патріотизм. Зовнішньополітична програма» (1996) («Nowoczesny patriotyzm. Program polityki zagranicznej») та політичній програмі КНП (1997). Як зазначив польський дослідник А. Левандовський, відповідно до цих документів, зовнішня політика РП мала ґрунтуватися на трьох основних постулатах: участі в НАТО, що відкриває можливості для зв'язків зі США, приєднанні до ЄС, але з урахуванням національних традицій, а також союзи з незалежною Україною як сполучною ланкою між Західною та Східною Європою, а також елементом, який допомагає в налагодженні відносин із Росією, з якою мала бути підписана всеосяжна угода про врегулювання двосторонніх відносин. Таке поєднання, що ґрунтувалося на історичному досвіді й оцінці тогочасної геополітичної ситуації, на думку діячів КНП, давало Польщі шанс на безпеку і тривалий розвиток у ХХІ ст. Відносини з незалежною Україною розглядали як вирішальні для балансу сил у цьому регіоні Європи і необхідні для досягнення «дружних» відносин із Росією, а рівень взаємин з обома країнами мав би засвідчити результативність чи невдачу всієї східної політики РП (Lewandowski, 2016, s. 223).

Представники КНП вважали, що забезпечення належних відносин зі східними партнерами «вкорінене» в Північноатлантичному альянсі та європейських структурах. Окрім підвищення рівня безпеки, участь Польщі в них дасть змогу вибудовувати реальне партнерство зі східними сусідами, зокрема з Росією, оскільки, як зазначав Б. Комаровський, допоможе глянути на Москву як на ще одного важливого партнера, а не «як на проблему нашого гніту, від якої ми маємо звільнитися» (Lewandowski, 2016, s. 224).

Інтереси Польщі на Сході передбачали створення стабільних демократичних та ринкових систем і зміцнення незалежності новостворених держав. Вагомим елементом пропонованої зовнішньої політики були відносини між Варшавою та Києвом, а фундаментальним питанням для Польщі в межах усієї східної політики мало бути забезпечення стабілізації України як незалежної держави, «орієнтованої на захід», особливо в контексті можливого її потрапляння в залежність від РФ. Тому, з погляду консерваторів, східна політика Польщі повинна бути спрямована на створення «довгострокової системи балансу» за участю України в Центральній і Східній Європі, а для цього необхідно домогтися вступу України до НАТО, європейських та регіональних структур (наприклад, Вишеградської групи) (Krawcewicz, 2014b, s. 232). Відповідно до програми КНП, політичні еліти в Польщі повинні були працювати над підтримкою в польському суспільстві діяльності уряду щодо східного сусіда. Польща також мала б активізувати свої зусилля щодо України в політичній площині, розширенні економічних і культурних зв'язків, що забезпечило б успіх польської стратегії на Сході (Krawcewicz, 2014b, s. 235).

Попри велике значення України, вона не була єдиним напрямом східної політики. На думку консерваторів, відносини з Росією також мали стати пріоритетними і необтяженими минулими травмами й упередженнями. Як зазначив Аркадіуш Левандовський, наводячи вислів Єжи Марєка Новаковського (Jerzy Marek Nowakowski) про те, що «переговори з Росією не тільки можна, а й потрібно вести в жорсткій формі», у КНП усвідомлювали, що у відносинах із цією країною необхідний предметний діалог, чесне й відкрите обговорення проблеми, прагматичне ставитися до співпраці (Lewan-

dowski, 2016, s. 226). Водночас представники партії зазначали, що політика Росії не сприяє забуттю історичних травм у двосторонніх відносинах, а навіть свідомо веде до їхнього загострення та виникнення нових проблем (Krawcewicz, 2014b, s. 235). Так, 1997 р. Б. Комаровський вказував, що коаліція СДЛС–ПСП у 1993 р. взяла курс на покращення відносин із РФ, звинувачуючи партії зі «Солідарності» в антиросійських настроях, які нібито перешкоджали налагодженню належних двосторонніх відносин, але самі так і не змогли досягти порозуміння з Москвою, бо та вирішила вести прагматичну політику (Krawcewicz, 2018, s. 142).

На рубежі XX–XXI ст. партійці КПН бачили прагнення РФ відновити свій статус наддержави, зокрема й через створення союзу Білорусі та Росії. На їхню думку, Польщі треба було ретельніше аналізувати реальну російську політику та менше зосереджуватися на її політичній риториці, оскільки справжні наміри проглядалися саме в російському ставленні до порушення наявних кордонів між державами, у втручаннях у внутрішньополітичне життя країн-сусідів та не дотриманні прав людини. Активна східна політика Польщі полягала в тому, щоб уникнути небажаних ситуацій, що впливають із наведених загроз. Водночас вважалося, що в Росії існувало суперництво між прихильниками демократизації та групами, прихильними до імперіалізму царських і радянських часів. А тому ставка на демократичні й інтелектуальні еліти давала шанс створити позитивне сприйняття Польщі в російському суспільстві. Польська влада також мала довести Росії, що співпраця обох країн може принести їй користь (Krawcewicz, 2014b, s. 237).

Зважаючи на незначну ефективність польської східної політики у відносинах із Білоруссю, у КНП із занепокоєнням засвідчували її військово-політичне зближення із РФ. До цього додавалося вороже ставлення білоруських політиків та частини суспільства до Польщі, що зменшувало можливості досягнення політичних цілей у цьому напрямі, зокрема інтеграції Білорусі до західних структур. На думку КНП, завданням Польщі було підтримати білорусів у розбудові їхньої національної свідомості та впровадженні демократичних ідей у політичну систему (наприклад, через підтримку продемократичних громадських організацій), уникаючи водночас «хрестового походу» проти Олександра Лукашенка (Александр Лукашенко). Завдання продемократичних дій щодо Білорусі мали взяти на себе польські політичні партії, гуманітарні фонди та медіа, а розвиток польсько-білоруських офіційних відносин залежав би від ставлення Мінська до демократичних процедур (Krawcewicz, 2014b, s. 237–238).

У післявиборчому році в межах ВАС на базі НСПС «Солідарність» утворилася партія Громадський рух ВАС (ГР ВАС) (Ruch Społeczny AWS). Головними зовнішньополітичними завданнями ГР ВАС бачив членство в НАТО і зближення з ЄС, що мало припинити перебування Польщі в сірій зоні безпеки між Сходом і Заходом. Також було сподівання, що членство в Північноатлантичному альянсі покладе край неоімперіалістичним сподіванням Росії та сприятиме розвитку демократичних процесів у східних сусідів Польщі (Lewandowski, 2016, s. 279). Лідер ВАС М. Кшаклевський під час виступу в Сеймі 1998 р. наголошував, що підтримує побудову із РФ партнерських відносин як двох рівноправних держав. Тому добросусідські відносини залежать від того, чи позбудеться офіційна Москва імперіалістичних виявів у своїй політиці щодо держав ЦСЄ. Польсько-російська співпраця мала би ґрунтуватися на нормах міжнародного права, повазі прав людини та взаємному визнанні суверенного права країн приєднуватися до міжнародних безпекових організацій. Згідно із заявами політика,

вагому проблему двосторонніх відносин із Росією становила мілітаризація Калінінградської обл. Відзначив М. Кшаклевський також важливість із перспективи східної політики РП підтримки незалежності, територіальної цілісності й економічного розвитку України. На його думку, доцільно було б заснувати польський інститут у Києві, розширити двосторонні соціальні проекти та розпочати ширшу суспільну дискусію щодо минулого обох народів (Krawcewicz, 2018, s. 135).

Ще одна група в парламенті у складі ВАС – представники ХНО. У закордонній політиці діячі об'єднання були прихильниками членства Польщі в НАТО, яке вважали завершенням процесу «ялтинської зради» та здійснення мрії для багатьох поляків про повернення до західної цивілізації. Трохи скептичніше ставилися до входу в ЄС, сприймаючи можливість його функціонування за формулою «Європа батьківщини», а будь-які моделі інтеграції, які могла б обмежити національний суверенітет, були для них неприйнятними. Також партійці ХНО позитивно оцінювали тісні політичні відносини зі США, які, як вони вважали, допоможуть обмежити вплив на Польщу Німеччини чи Росії, а також дасть змогу їй стати регіональною державою, здатною до самостійних дій. Позиція ХНО щодо Східної Європи передбачала, що Польща повинна підтримувати добрі відносини з усіма сусідами на Сході, дбаючи при цьому про права поляків, які там проживають (Lewandowski, 2016, s. 237–238).

Основним постулатом ХНО у відносинах із РФ було забезпечення балансу двосторонніх взаємин і розрив з усіма пережитками ялтинської системи. Представники християнсько-національного табору вважали, що Росія (через слабкість збройних сил, падіння економічного й демографічного потенціалу тощо) втратила попередні можливості для проведення експансіоністської політики, однак частина її еліт не може це прийняти. З цього погляду, вони вважали, що безпеці України, яка поступово зміцнювала незалежність і національну свідомість населення, розвивалася інституційно й поглиблювала зв'язки із Заходом, росіяни загрожувати не могли. Водночас це закладало можливість розвивати тісніші польсько-українські взаємини (Krawcewicz, 2018, s. 130).

Наприкінці діяльності Сейму III каденції парламентарі від ХНО по-різному оцінювали результати відносин із РФ. Депутат Генрик Горишевський (Henryk Goryszewski) в червні 2001 р. вказував колегам, що РФ належить до когорти наддержав, і подобається це чи ні, з нею доведеться мати справу. Водночас стверджував, що ще один чотирирічний період історії витрачено на марно, оскільки жодного покращення відносин із Росією не відбулося (Goryszewski, s. 107). Водночас Стефан Несьоловський (Stefan Niesiołowski), погоджуючись із колегою щодо геополітичного потенціалу РФ, зазначав, що останні візити у 2001 р. до Польщі російських високопосадовців (прем'єра Михайла Касьянова (Михаил Касьянов) і очільника Державної думи РФ Валерія Селєзнєва (Валерий Селезнёв)) та можливе планування візиту Володимира Путіна (Владимир Путин) вказували на те, що польсько-російські відносини розвиваються у правильному напрямі (Krawcewicz, 2018, s. 131).

Представник ХНО Марцін Лібіцький (Marcin Libicki), дебатуєчи в парламенті про засади зовнішньої політики країни, зазначав, що Варшава мала три теоретично можливі варіанти зовнішньої політики: союз із Росією; нейтралітет у співпраці з іншими центральноєвропейськими країнами; союз із західними структурами. Власне з багатьох причин залишився лише останній (Libicki, s. 104). Звертаючи увагу на це, польський дослідник М. Габовський пояснював, що кожна з цих орієнтацій була резуль-

татом різної відповіді на питання, хто головний ворог Польщі? Перший варіант – альянс із Росією – впливав із визнання того, що це Німеччина (близька деяким націоналістичним правим силам, які після 1989 р. не мали великого політичного значення). Другий варіант – центральноєвропейський – покликався на концепцію Пілсудського та вважав ворогами і Німеччину, і Росію (Конфедерація Незалежної Польщі). Третій варіант – прозахідний – головною загрозою сприймав Росію. Цю позицію здебільша представляли постсолідарні групи: ВАС, УС та ін. Щобільше, навіть посткомуністичний СДЛС, який не підтримував антиросійську повістку, критикував її використання, але, як наслідок вибору західного варіанта, змушений був займати антиросійську позицію в багатьох конкретних випадках (Nabowski, 2017, s. 1–2).

Погляди ПЦ на східну політику Польщі багато в чому збігалися з концепцією Гедройця/Мерошевського. Зокрема, християнські демократи пропонували підтримувати добрі відносини з усіма східними сусідами та проводити політику балансу щодо них. Щоправда, особливого значення надавали польсько-українським відносинам, які мали би бути побудовані на основі історичного примирення, дотримання прав меншин, економічної і культурно-наукової співпраці тощо, хоча й вважали, що відродження українського націоналізму може становити загрозу. Крім цього, політична й економічна нестабільність в Україні теж могла привнести негативний вплив у двосторонню співпрацю (Lewandowski, 2016, s. 263). Адам Лозінський (Adam Loziński) вважав, що польська східна політика має бути ефективнішою і їй бракує конкретних заходів на підтримку незалежності східних сусідів від впливів РФ, як це було у випадку Білорусі, а також загрожувало Україні (Loziński, s. 111).

У Сеймі ВАС створила коаліцію з партією УС. У сформований коаліціантами уряд від лібералів входило кілька міністрів, зокрема, як було зазначено, один із лідерів партії Б. Геремек очолив МЗС. Партія виступала за проведення потужної східної політики, бо, як зазначалося в її програмних документах, перед виборами статус РП на міжнародній арені залежав від відносин із державами на Сході. У майбутньому ці відносини могли вплинути на сприйняття Польщі в НАТО і ЄС, давши змогу з геополітичного погляду мати сильніші позиції (Krawcewicz, 2018, s. 101). Крім цього, вважалося, що в перспективі Польща як член НАТО і ЄС повинна розвивати партнерські відносини із країнами ЦСЄ, виступаючи виразником їхніх інтересів у західних структурах, зокрема було запропоновано сформувати модель партнерських відносин між Північноатлантичним альянсом і Росією (Baluk, 2021, s. 106). Як зазначав депутат УС Мірослав Чех (Miroslaw Czech): «Польща є лідером регіону ЦСЄ і несе за розвиток ситуації в ньому певну відповідальність» (Czech-1, s. 98). Також він висловив підтримку тому, що перші міжнародні візити нового міністра закордонних справ були до Києва і Вільнюса, що вказувало на те, що ці напрями зовнішньої політики для коаліції ВАС–УС мають стратегічне значення. Щодо відносин із Білоруссю, то, на його думку, важливими були ініціативи гуманітарних і неурядових організацій (допомогали демократичним процесам у цій країні) (Czech-1, s. 98). На значущості стратегічних відносин з Україною і Литвою для посилення геополітичного становища Польщі наголошував Тадеуш Мазовецький (Tadeusz Mazowiecki). Він висловлювався також за активнішу діяльність щодо РФ, застерігаючи, що не варто лише чекати реакції Москви, а передовсім треба самим дбати за нормалізацію відносин (Mazowiecki, s. 83).

У 1999 р. М. Чех, відповідаючи на закиди депутата від СДЛС Лешек Міллера (Leszek Miller) про нібито слабкість східної політики, яку провадив уряд Єжи Бузека

та коаліція ВАС–УС, зазначав, що відсутність результатів на російському напрямі, не означає її провалу, оскільки польсько-українські відносини розвивалися надзвичайно добре. До того ж, як зауважив депутат від УС, представники коаліції повністю підтримують заходи президента А. Квасневського (представника лівих сил) щодо налагодження стратегічного партнерства з Україною, однак навіть йому, попри все бажання, не вдалося розвинути польсько-білоруські та польсько-російські відносини, що свідчить про те, що для партнерських відносин потрібно бажання двох сторін, а влада в Мінську і Москві такого прагнення не виражала (Czech-2, s. 59).

Виступаючи в парламенті у квітні 1999 р. та говорячи про Україну, міністр МЗС Б. Геремек назвав її «Стратегічним партнером, надзвичайної важливості... І це, властиво, аксіома польської східної політики». І підсумував: «В інтересах Польщі, в інтересах регіону, в інтересах цілої Європи існування сильної, незалежної, демократичної України» (Geremek, 2011b, s. 195). Водночас висловив сподівання, що ідея діалогу з Росією має шанси на поступову реалізацію, особливо з огляду на членство Польщі в НАТО і наближення до ЄС. Цьому мали посприяти візити високопосадовців обох країн у Москву і Варшаву в найближчому майбутньому. У його баченні, проблеми двосторонніх відносин мали би бути не перешкодою діалогу, а спонукати країни до їхнього вирішення (Geremek, 2011b, s. 195). Польський дослідник М. Габовський зауважував, що постулат добрих стосунків із Росією дедалі більше переставав бути самоціллю, а перетворювався на виконання вимог західних країн. Із часом польська політична еліта усвідомила, що західні партнери не хочуть, щоб Польща вносила дразливість у їхні стосунки з Росією. Загалом це створило інтелектуально крихкі основи цих відносин, оскільки узалежнило їх від поточних інтересів західних партнерів (Nabowski, 2017, s. 6–7).

У грудні 1995 р. була заснована політична партія РВП, основою якої стали виборчі комітети на президентських виборах Я. Ольшевського. РВП була єдиною значимою постсолідарною правою партією, яка не приєдналася до ВАС. На парламентських виборах 1997 р. РВП отримала шість місць у Сеймі та п'ять у Сенаті, що було визнано незадовільним результатом. У травні 2001 р. РВП і ВАС досягли згоди, унаслідок якої було створено виборчий блок Виборча акція «Солідарність» Правивиці (ВАСП). Угода була недовгою, оскільки в липні 2001 р. Я. Ольшевський оголосив про відмову РВП від співпраці з ВАСП, приєднавшись до новоствореної Ліги польських родин (ЛІПР) (Liga Polskich Rodzin). Відповідно до програмних критеріїв, партія належала до т. зв. незалежницьких, що висловлювали патріотичні та незалежницькі ідеї, виступали з антикомуністичними й антиросійськими гаслами, підтримували Католицьку Церкву тощо (Krawcewicz, 2014a, s. 51–52).

У програмних документах 1996 р. РВП вказував на формування в Європі та світі нової геополітичної системи, яка робила необхідністю приєднання РП до НАТО. Вступ до альянсу Польщі, підтримка незалежності України, Білорусі та Балтійських держав мали обмежити можливості РФ відновити свої імперські позиції та забезпечити мир в Європі. Активізація Північноатлантичного альянсу у Східній Європі (з інтеграцією Литви, Латвії, Естонії, Білорусі й України в НАТО), послужила б, на думку РВП, стабілізації військово-політичної ситуації у ЦСЄ (Krawcewicz, 2014a, s. 53).

Як зазначав польський дослідник А. Кравцевич, у середовищі РВП був розроблений синтетичний документ під назвою «Декалог європейської безпеки» («Dekalog bezpieczeństwa europejskiego») авторства Яна Париса (Jan Parys) (колишнього міністра національної оборони), у якому сформульовано основи європейської безпеки та

принципи польської зовнішньої політики. У «Декалозі» А. Кравцевич відзначив такі головні положення: рішення Ялтинської і Потсдамської мирних конференцій трактовано як злочинні, оскільки за їхніми наслідками народи ЦСЄ опинилися в межах тоталітарної системи; РФ після розпаду СРСР так і не змірилася із правом сусідніх націй на свободу; через різницю ядерних потенціалів баланс сил в Європі неможливий без інтеграції США, країн Західної Європи та ЦСЄ в НАТО; вступ країн Центральної та Східної Європи до альянсу обмежить розширення сфери впливу Росії і в довготерміновій перспективі запобіжить вибуху війни; протидію РФ розширенню НАТО на Схід розглянуто як усвідомлення російською владою того, що це завадить відновленню Російської імперії (Krawcewicz, 2014a, s. 54).

Позиція ВРП щодо Росії полягала в намаганні нормалізувати відносини, та водночас ця нормалізація не могла відбутися коштом українських інтересів. Цю дилему неодноразово піднімав у своїх виступах у парламенті лідер ВРП Я. Ольшевський, зазначаючи, що проблемою східної політики стане вибір між стратегічним партнером – Україною та великою і потужною Росією. Обидві країни мали важливе значення для польської зовнішньої політики, однак, на думку лідера ВРП, як впливало з політичних реалій, зближення РП з Україною і підтримка її інтеграційних прагнень позначалися на польсько-російських відносинах (Olszewski-1, s. 49). Згодом, виступаючи 2001 р., депутат акцентував, що від цього вибору залежатимуть головні цілі та завдання цього напрямку зовнішньої політики. Зокрема, він наголошував: «Польща не може завуальовувати фактичну потребу такого вибору фразами, що і у відношенні до України, і до Росії проводитимемо політику однакового лояльного партнерства й однаково дотичну нашим національним інтересам» (Olszewski-2, s. 91).

Опозиційними коаліції ВАС–УС у Сеймі III каденції були лівоцентристські сили на чолі із блоком партій СДЛС. У квітні 1999 р. його реорганізовано в однойменну партію, яку очолив Л. Міллер. Лідерами партії в парламенті стали: Лешек Міллер, Марек Боровський (Marek Borowski), Гжегож Наперальський (Grzegorz Napieralski), Юзеф Олекси (Józef Oleksy), Єжи Шмайджінський (Jerzy Szmajdziński) та ін. (Krawcewicz, 2018, s. 51). Попри те, що СДЛС перебувала в опозиції, вона могла впливати на зовнішню політику через діяльність президента А. Квасневського, який був вихідцем з її середовища. До того ж на чергових президентських виборах 8 жовтня 2000 р. А. Квасневський підтвердив довіру до себе громадян Польщі, здобувши перемогу вже в першому турі з результатом 53,9 % голосів (кандидат від ВАС М. Кшаклевський із результатом 15,7 % був лише третім) (Зашкільняк, Крикун, 2002, с. 687).

У 1998 р. під час обговорення основних засад зовнішньої політики РП, представленої міністром Б. Геремком, Ю. Олекси зазначав, що польська східна політика поширюється на терени, де можна і треба реалізувати стратегічні інтереси, однак вона не має опиратися на ідею цивілізаційної місії щодо Сходу. Майбутні відносини з Україною, РФ і Білоруссю, відповідно до національних інтересів, треба вибудовувати так, щоб «польська східна політика була власне частиною європейської східної політики» (Oleksy, s. 81–82). Ці тези підтримав його колега Л. Міллер, який звертав увагу парламентарів на те, що постійні проблеми на Сході (йшлося, мабуть, передовсім про РФ) призводили до утвердження у країнах Заходу думки про нездатність РП налагодити збалансовані відносини в регіоні (Miller-2, s. 97).

Після формування на основі СДЛС партії у 1999–2000 рр. вона декларувала готовність до будівництва рівноправних добросусідських відносин з Україною, Росією і

Білоруссю. Зазначалося, що, реалізуючи завдання східного вектора, треба керуватися прагматичними цілями і відійти від ідеологічних та історичних стереотипів. Також панувало переконання, що в контексті східної політики польсько-російські взаємини перебували на доволі низькому рівні й існувала нагальна потреба здійснити кроки до їхнього перелому на краще, зокрема не лише в політичній, а й торгово-економічній площині (Krawcewicz, 2018, s. 80). Лешек Міллер у 2001 р. зазначав: «На політичному рівні стабільну та тривалу участь Польщі в НАТО та ЄС СДПС розглядає як винятково важливий і позитивний чинник довготривалої, можливо, інтенсивної співпраці зі Сходом, а не як перешкоду або обмеження цієї співпраці. Добрі економічні та політичні стосунки з нашими східними сусідами мають стати нашою спеціалізацією. Це в інтересах поляків. Цього очікують наші євроатлантичні партнери» (Miller-1, s. 77).

Подібні до СДЛС позиції щодо пріоритетів східної політики висловлювали і представники ПСП. Януш Доброш (Janusz Dobrosz) стверджував, що польсько-російські відносини впливали на позиції РП у міжнародному співтоваристві. Він пропонував за зразком Заходу застосувати у відносинах із РФ прагматизм, який означав розширення економічних зв'язків і збільшення польської присутності на російському ринку, за можливої критики російської влади за порушення прав людини. Політик підтримував дії керівництва Польщі щодо України та Литви, однак наполягав на більшій підтримці польської меншості в цих країнах. Проте найбільше занепокоєння у представника ПСП спричиняла політична і суспільна ситуація в Білорусі та дії польського уряду в цьому напрямі, оскільки застосування офіційних дипломатичних чинників іноді більше шкодило білоруській опозиції, ніж А. Лукашенку (Dobrosz, s. 23–24).

Отже, впродовж 1997–2001 рр. Польща стала повноправним членом Північноатлантичного альянсу та впевнено наближалася до вступу в ЄС, що були головними цілями її зовнішньої політики. Прийняття нової Конституції РП 1997 р. і рішення Конституційного трибуналу усунули дуалізм у здійсненні зовнішньої політики, сприяли формуванню сталої політичної системи. Водночас основні елементи польської східної політики все ще залишалися остаточно неузгодженими, що спричиняло дискусії політичних сил країни щодо двосторонніх відносин із державами регіону. Правоцентристські політичні сили, об'єднані в парламенті в коаліцію ВАС–УС, східну політику тісно пов'язували зі вступом Польщі до НАТО та планами долучитися до ЄС. Після приєднання до політичних і військових структур Заходу Польща мала допомагати утвердженню у східних сусідів демократичних стандартів і виступати адвокатом держав на Сході в їхньому прагненні стати членами цих організацій. Водночас обумовлювалося, що потрібно уникати помилок, щоб ця діяльність не сприймалася як спосіб домінувати над ними Польщі. Фундаментальною позицією у здійсненні східної політики правоцентристською коаліцією й урядом Є. Бузека було переконання в необхідності зміцнення стратегічних польсько-українських відносин та утвердження незалежності України задля безпеки самої Польщі. Попри постійні заяви про намір розбудовувати добросусідські відносини з Росією, політики правого табору із занепокоєнням відзначали неприйняття частиною російських еліт нової геополітичної ситуації у ЦСЄ та спроби РФ відновити сферу свого впливу після розпаду СРСР. Це, зокрема, вбачалося у формуванні Росією військово-політичних альянсів на пострадянському просторі та зміцненні російсько-білоруських інтеграційних проєктів. Також негативним сценарієм для польських національних інтересів, із погляду представників правої коаліції, було посилення авторитарних

тенденції в Білорусі, що призводило до порушення прав людини, зокрема й щодо польської меншості.

Подібні позиції щодо засад східної політики висловлювали і представники правої постсолідарної партії РВП, які наголошували на необхідності встановлення партнерських відносин з Україною, Литвою та Білоруссю. На думку чільних діячів партії, основною дилемою східного вектора зовнішньої політики РП був вибір між стратегічним партнерством з Україною і вибудовуванням партнерських відносин із РФ, оскільки за своїми цілями ці напрями були протилежними.

Представники лівих політичних сил (СДЛС, ПСП) здебільша наголошували на потребі формування однакових добросусідських відносин зі всіма східними сусідами. На їхню думку, після інтеграції в євроатлантичні структури Польщі варто використати своє розуміння тонкощів політичних відносин у регіоні ЦСЄ та стати виразником загальної європейської східної політики, що дало би змогу посилити роль РП для Заходу. Також вони вважали, що, попри політичні розбіжності в польсько-російських відносинах, запорукою партнерства мало би стати позбавлення польської політичної еліти ідеологічних та історичних стереотипів і спрямування зусиль на розширення торгово-економічних та культурних зв'язків між двома державами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

Демчишак, Р. (2015). Особливості євроінтеграційного процесу у Польщі: внутрішньополітичний та зовнішньополітичний виміри. *Humanitarian vision*, 1/2, 14–16.

Задорожний, І. (2009). Еволюція партійної системи Польщі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія*, 13, 92–98.

Задорожний, І. (2010). Трансформація політичної системи Польщі в умовах переходу до демократії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*, 14, 174–179.

Зашкільняк, Л. О., Крикун, М. Г. (2002). *Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів*. Львів.

Нечипоренко, Ю. (2013). Законодавча та установча функції парламенту Польщі: ефективність виконання. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 1, 363–376.

Срібна, Т. В. (2012). Тенденції розвитку демократичної трансформації політичних режимів України і Республіки Польщі у порівняльному аналізі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*, 4, 7–11.

Baluk, W. (2021). Ukraina w programach ugrupowań koalicji rządowych w Polsce po 1989 r. w kontekście geopolityki. W W. Baluk, J. Makar, M. Doroszko (reds.). *Dziedzictwo Józefa Piłsudskiego i Symona Petlury. Przeszość, teraźniejszość i przyszłość partnerstwa Polski i Ukrainy*. Lublin, 93–124.

Czech-1: Czech, M. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 98. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Czech-2: Czech, M. Dyskusja nad informacją rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 47posiedzenia Sej-*

mu RP w dniu 8 kwietnia 1999 r., 58–59. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034697&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Deklaracja madrycka o euroatlantyckim bezpieczeństwie i współpracy, wydana przez szefów państw i rządów. (1997), Madryt, 8 lipca 1997 r. *Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej* 1/4. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/nato/z4s26.html>

Dobrosz, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 78 posiedzenia Sejmu RP w dniu 9 maja 2000 r.*, 21–24. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034637&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Geremek, B. (2011a). Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. Przedstawiona na 13 posiedzeniu Sejmu RP III kadencji 5 marca 1998 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 153–176.

Geremek, B. (2011b). Informacja rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. Przedstawiona na 47 posiedzeniu Sejmu RP III kadencji 8 kwietnia 1999 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 177–203.

Goryszewski, H. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 106–107. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Habowski, M. (2013). System rządów Rzeczypospolitej Polskiej jako uwarunkowanie polskiej polityki wschodniej. *Dyplomacja i bezpieczeństwo*, 1, 105–122.

Habowski, M. (2017). Kwestia rosyjska w debatach Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1997–2004. W R. Białoskórski & B. Gałek (reds.). *Polska–Rosja: wektory współpracy*. Siedlce. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/19344>

Krawcewicz, A. (2014a). Działalność i myśl polityczna na przykładzie koncepcji polityki zagranicznej Ruchu Odbudowy Polski. *Acta Politica*, 29, 49–58.

Krawcewicz, A. (2014b). Polityka wschodnia w koncepcjach Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego. *Nowa Polityka Wschodnia*, 2(7), 227–245.

Krawcewicz, A. (2018). *Polityka wschodnia w koncepcjach partii politycznych w III Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane aspekty: stosunki międzynarodowe, polityka historyczna, gospodarka i integracja europejska*. Zabrze-Tarnowskie Góry.

Lewandowski, A. (2016). *Akcja Wólcza Solidarność. Centroprawica w poszukiwaniu modelu współpracy*. Płock: Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku.

Libicki, M. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 104–106. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Loziński, A. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzie-*

nia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r., 111–112. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Mazowiecki, T. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 82–84. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Miller-1: Miller, L. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 75–78. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Miller-2: Miller, L. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 96–98. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Oleksy, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 79–82. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Olszewski-1: Olszewski, J. Dyskusja nad informacją rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 47 posiedzenia Sejmu RP w dniu 8 kwietnia 1999 r.*, 48–50. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034697&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Olszewski-2: Olszewski, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 90–91. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA

Program Akcji Wyborczej Solidarność. (1997, maj). Warszawa. W S. Stępka, P. Swacha, J. Wojnicki (oprac.), *Najnowsze dzieje Polski 1989–2004: wybór dokumentów społeczno-politycznych*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW, 2021, 264–271.

Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 lutego 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Polskę Traktatu Północnoatlantyckiego. (1999). *Monitor Polski*, 6(65) 70.

REFERENCES

Demchysyak, R. (2015). Osoblyvosti yevrointehratsiinoho protsesu u Polshchi: vnutrishnopolitychnyi ta zovnishnopolitychnyi vymiry. *Humanitarian vision*. 1/2, 15–16 (in Ukrainian).

Zadorozhnyi, I. (2009) Evoliutsiia partiinoi systemy Polshchi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Politolohiia, sotsiolohiia, filozofiia*, 13, 92–98 (in Ukrainian).

Zadorozhnyi, I. (2010). Transformatsiia politychnoi systemy Polshchi v umovakh perekhodu do demokracji. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Serii: Politolohiia, sotsiolohiia, filosofii*, 14, 174–179 (in Ukrainian).

Zashkilniak, L. O., & Krykun, M. H. (2002). *Istoriia Polshchi: Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dnev*. Lviv (in Ukrainian).

Nechyporenko, Yu. (2013). Zakonodavcha ta ustanovcha funksiia parlamentu Polshchi: efektyvnist vykonання. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 1, 363–376 (in Ukrainian).

Sribna, T. V. (2012). Tendentsii rozvytku demokratychnoi transformatsii politychnykh rehymiv Ukrainy i Respubliky Polshchi u porivnialnomu analizi. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. *Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, 4, 7–11 (in Ukrainian).

Baluk, W. (2021). Ukraina w programach ugrupowań koalicji rządowych w Polsce po 1989 r. w kontekście geopolityki. W W. Baluk, J. Makar, M. Doroszko (reds.). *Dziedzictwo Józefa Piłsudskiego i Symona Petlury. Przeszłość, terażniejszość i przyszłość partnerstwa Polski i Ukrainy*. Lublin, 93–124 (in Polish).

Czech, M. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 98. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Czech, M. Dyskusja nad informacją rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 47 posiedzenia Sejmu RP w dniu 8 kwietnia 1999 r.*, 58–59. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034697&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Deklaracja madrycka o euroatlantyckim bezpieczeństwie i współpracy, wydana przez szefów państw i rządów. (1997). Madryt, 8 lipca 1997 r. *Biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej 1/4*. <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/nato/z4s26.html> (in Polish).

Dobrosz, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 78 posiedzenia Sejmu RP w dniu 9 maja 2000 r.*, 21–24. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034637&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Geremek, B. (2011a). Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. Przedstawiona na 13 posiedzeniu Sejmu RP III kadencji 5 marca 1998 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 153–176 (in Polish).

Geremek, B. (2011b). Informacja rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. Przedstawiona na 47 posiedzeniu Sejmu RP III kadencji 8 kwietnia 1999 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 177–203 (in Polish).

Goryszewski, H. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 106–107. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Habowski, M. (2013). System rządów Rzeczypospolitej Polskiej jako uwarunkowanie polskiej polityki wschodniej. *Dyplomacja i bezpieczeństwo, 1*, 105–122 (in Polish).

Habowski, M. (2017). Kwestia rosyjska w debatach Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1997–2004. W R. Białoskórski & B. Gałek (reds.). *Polska–Rosja: wektory współpracy*. Siedlce. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/19344> (in Polish).

Krawcewicz, A. (2014a). Działalność i myśl polityczna na przykładzie koncepcji polityki zagranicznej Ruchu Odbudowy Polski. *Acta Politica, 29*, 49–58 (in Polish).

Krawcewicz, A. (2014b). Polityka wschodnia w koncepcjach Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego. *Nowa Polityka Wschodnia, 2 (7)*, 227–245 (in Polish).

Krawcewicz, A. (2018). *Polityka wschodnia w koncepcjach partii politycznych w III Rzeczypospolitej Polskiej. Wybrane aspekty: stosunki międzynarodowe, polityka historyczna, gospodarka i integracja europejska*. Zabrze-Tarnowskie Góry (in Polish).

Lewandowski, A. (2016). *Akcja Wyborcza Solidarność. Centroprawica w poszukiwaniu modelu współpracy*. Płock: Wydawnictwo Naukowe PWSZ w Płocku (in Polish).

Libicki, M. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 104–106. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Loziński, A. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 111–112. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Mazowiecki, T. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 82–84. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Miller, L. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 75–78. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Miller, L. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 96–98. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Oleksi, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 13 posiedzenia Sejmu RP w dniu 5 marca 1998 r.*, 79–82. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034587&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Olszewski, J. Dyskusja nad informacją rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski. *Sprawozdanie stenograficzne z 47 posiedzenia Sejmu RP w dniu 8 kwietnia 1999 r.*, 48–50. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034697&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Olszewski, J. Dyskusja nad informacją ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski; rządu o stanie negocjacji Polski z Unią Europejską. *Sprawozdanie stenograficzne z 110 posiedzenia Sejmu RP w dniu 6 czerwca 2001 r.*, 90–91. https://bs.sejm.gov.pl/F?func=service&doc_library=ARS01&doc_number=000034662&line_number=0001&func_code=WEB-FULL&service_type=MEDIA (in Polish).

Program Akcji Wyborczej Solidarność. (1997, maj). Warszawa. W S. Stępka, P. Swacha, J. Wojnicki (oprac.), *Najnowsze dzieje Polski 1989–2004: wybór dokumentów społeczno-politycznych*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW, 2021, 264–271 (in Polish).

Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 lutego 1999 r. w sprawie ratyfikacji przez Polskę Traktatu Północnoatlantyckiego. (1999). *Monitor Polski*, 6(65), 70 (in Polish).

Oleh PIKH

PhD History

Senior Research Fellow

of the Department «Center for Ukrainian-Polish Relations Research»

I. Krypiakewych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAD-4632-2020>

e-mail: olpikh@gmail.com

EASTERN VECTOR OF FOREIGN POLICY OF POLAND IN THE PERSPECTIVES OF ITS LEADING POLITICAL ELITES (1997–2001)

It is established that in the second half of the 90^s of the 20th – early 21st century, in Poland, the process of institutionalization of Euro-Atlantic and European integration continued along with thorough socio-political reforms and the establishment of a democratic political system.

At the same time, the eastern vector of Polish foreign policy, which, although being of great importance from the point of view of its national interests and the success of the European integration component, partly depended on the implementation of its tasks, nevertheless remained in secondary roles not only in the context of joining NATO and the European Union, but also in comparison with relations with the USA, the Weimar Triangle, and the partners of the Republic of Poland from the Visegrád Group. It is also stated that the formation of a zone of stability and security in this region, the development of trade and economic ties, the solving of the problems of cross-border cooperation and crossing of borders by citizens, as well as ensuring the rights of the Polish minority, etc., became important components of Polish policy on the eastern borders.

Right-centrist forces, which passed to the parliament of the 3rd cadence, believed in the need to preserve the independence of Ukraine for the sake of security of Poland, and, at the same time, emphasized the inadmissibility of Russia's attempts to restore the sphere of its influence after the collapse of the USSR. In their view, after joining NATO and getting closer to the EU, Poland was meant to establish democratic standards in its eastern neighbors and act as an advocate for states in the East in their desire to become members of these organizations. Meanwhile, left-wing political forces mostly emphasized the need to establish equal good-neighborly relations with all eastern neighbors. In particular, left-centrists believed that despite political differences in Polish-Russian relations, ridding the Polish political elite of ideological and historical stereotypes, as well as focusing their efforts on the expansion of trade, economic, and cultural ties between the two states, would be the key to partnership.

Keywords: Poland, Russia, Ukraine, Belarus, NATO, EU, Eastern policy of Poland, Ukrainian-Polish relations, Polish-Russian relations, party system, Polish political parties, political elites, political discourse.